

УДК 81.243:37.02

МОДЕЛЮВАННЯ УРОКУ ЕЛЕКТИВНОГО КУРСУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ «ЗАВІТАЙТЕ ДО УКРАЇНИ» ДЛЯ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

Алексєєнко Ірина Вікторівна
м.Київ

У статті розглядаються питання моделювання уроку елективного курсу з англійської мови «Звітайте до України» для учнів старшої школи. Визначаються основні етапи моделювання та охарактеризовуються їх основні компоненти у контексті реалізації компетентнісного підходу до навчання іноземної мови в старшій школі. Презентується структурно-композиційна модель уроку, яка містить шість базових елементів конструювання змісту уроку.

Ключові слова: моделювання уроку, структурно-композиційна модель уроку, базові елементи змісту уроку.

Постановка проблеми. Компетентнісна парадигма навчання, що домінує в сучасній іншомовній шкільній освіті, зумовлює необхідність організації навчального процесу з іноземної мови у взаємозв'язку з культурою її носіїв і може бути успішно презентована через педагогічну технологію «діалогу культур», що різнобічно узгоджується з основними положеннями Загальноєвропейських стандартів з мовної освіти. Ця технологія, на наш погляд, може знайти своє адекватне відображення не лише у спеціально сконструйованому змісті елективного курсу з англійської мови «Завітайте до України», але й у ефективно змодельованому відповідно до цього змісту уроці.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми моделювання у педагогіці успішно досліджували Лопухіна Т.В., Сущенко О.Г., Макаренко О.П. (моделювання педагогічного процесу); Березюк О.С. (моделювання педагогічних ситуацій); Білик Н.І. (моделювання процесу навчання); Гембарук А.С. (дидактичне моделювання); а також Купченко Л.М., Голуб Н.Б., Кобель Г.П., Павленко В.Ф., Засипкіна О.І. та інші.

Мета нашого дослідження – розкрити сутність процесу моделювання уроку елективного курсу з англійської мови «Завітайте до України» та охарактеризувати етапи його здійснення у контексті компетентнісного підходу до навчання іноземної мови в старшій школі.

Виклад основного матеріалу. Для успішного моделювання змісту уроку елективного курсу з іноземної мови у старшій школі першочергового аналізу та врахування потребують вимоги до побудови його змісту: *організаційні* (передбачають адекватність визначення мети і завдань уроку, його структури, оптимальне використання часу); *дидактичні* (передбачають оптимальний зміст, раціональні методи, форми, прийоми та засоби його реалізації, дотримання принципів навчання); *методичні* (чітко описані в «Методиці...» за редакцією С. Ю. Ніколаєвої [2], а саме: *мовленнєва спрямованість та комплексність уроку; іноземна мова як мета і засіб навчання; висока активність розумово-мовленнєвої діяльності учнів; різноманітність форм роботи учнів; мотивація їхньої навчальної діяльності*); *психологічні* (формування позитивного ставлення учнів до вивчення іноземної мови); *етичні* (відображають характер взаємин учителя й учнів під час навчання); *санітарно-гігієнічні* (містять показники рівня втомлюваності учнів, умови застосування засобів навчання).

Відповідної уваги під час моделювання змісту уроку вимагають принципи їх побудови. Аналіз методичної літератури з цієї проблематики дозволив нам визначити основні з

них: *науковості* (реалізується засобами компетентнісного, культурологічного, комунікативно-діяльнісного й особистісно зорієнтованого підходів до навчання іноземної мови); *цілепокладання* (передбачає визначення мети уроку, реальної для досягнення учнями, яка має враховувати умови навчання та рівень навченості старшокласників); *варіативності* (використання різноманітних форм і видів діяльності, змісту навчального матеріалу, засобів навчання (Інтернет, технічні засоби, література тощо); *гнучкості* (врахування нестандартних ситуацій під час уроку, що вимагатимуть зміни запланованих дій. Наприклад, незацікавленість учнів темою спонукає вчителя змінити мовленнєву ситуацію. Швидкій зміні плану уроку під час його проведення сприятиме наявність у вчителя резерву додаткових мовленнєвих завдань); *систематичності* (відображається у послідовності формування та розвитку іншомовних мовленнєвих явищ, у встановленні зв'язків між вже засвоєними та новими); *комплексності* (реалізація чотирьох видів мовленнєвої діяльності у збалансованому поєднанні); *системності* (організація системи уроків, яка може гарантувати якість навчання. Це зумовлюється відносною несамостійністю уроків з іноземної мови, характером іншомовної мовленнєвої діяльності); *плановості* (проектування уроку відповідно до визначеної мети та завдань, вибір відповідних форм, методів і засобів досягнення мети, розроблення його організаційної структури та програми послідовності дій, а також дидактично доцільне і раціональне співвідношення етапів заняття в часі та моніторинг процесу навчання).

Окрім зазначених, є низка інших принципів, якими можуть керуватися вчителі під час підготовки до уроків та у процесі моделювання їх змісту. Усі вони певною мірою взаємопов'язані і можуть бути взаємозамінними.

Моделювання уроків – це процес створення спеціальної структурно-змістової конструкції, яка є сукупністю компонентів уроку, що складають одне ціле у своїй будові та функціонуванні; це внутрішня організація взаємодії вчителя та учнів під час роботи на уроці з певним навчальним матеріалом. Характер цієї конструкції зумовлений метою, змістом, методами, прийомами і способами діяльності учнів і педагога. Моделюючи урок, учитель є режиссером навчального процесу, а учні спільно з ним ставлять і виконують навчальне завдання. Таке моделювання сприяє самоорганізації навчання учнів, конструюванню власної діяльності вчителя, формуванню ключових і предметних компетентностей школярів.

У методичній літературі визначають три етапи конструювання уроків: *моделювання, проектування і конструювання*.

Перший етап – *моделювання*. Його компонентами є: тема, проблема, цілі, завдання, зміст, методи, прийоми, форми. Модель уроку спочатку народжується у свідомості вчителя, розробляється загальна ідея його створення: формулюється проблема, яка виникає з конкретної теми уроку, прогноуються основні шляхи її вирішення. Визначена проблема є стимулом встановлення мети і завдань уроку, що розподіляють процес навчання на конкретні етапи досягнення цієї мети. Мета змушує задуматися про те, де, якими засобами і в яких умовах вона буде реалізована.

Відповідно, мета і завдання є базовими чинниками конструювання змісту заняття. А відтак, у процесі їх визначення учитель створює структурно-композиційну модель власної педагогічної діяльності, яка дозволяє спрогнозувати педагогічний процес. Відповідно, мета відіграє регулятивну функцію в діяльності вчителя, а особистісне сприйняття мети учнями – умова результативності навчання. Так, І. П. Підласий зазначає, що «результати навчання перебувають у прямій пропорційній залежності від усвідомлення учнями цілей навчання»[3]. Отже, ставлячи перед собою педагогічні цілі, вчителю варто трансформувати їх у цілі учнів, щоб стимулювати їхню активність. Наприклад, можна запропонувати школярам письмово відповісти на запитання: «З якою метою ти вивчаєш англійську мову?» Відповідей може бути багато. Одні учні вкажуть на листування з іноземним другом електронною поштою; інші – на бажання поїхати туристом в англомовні країни; треті – на необхідність читати в оригіналі й розуміти іноземну літературу; четверті – на вміння різнобічно представляти свою країну та її культуру на міжнародному рівні засобами іноземної мови.

Можна попросити учнів скласти перелік тем, вивчення яких, на їхню думку, сприятиме досягненню поставленої ними мети. Таким чином моделюється зміст навчання, під час якого учням надається свобода вибору тематики ситуативного спілкування і навіть форма оцінювання. Це дозволяє поліпшити мотивацію школярів до самостійного вивчення мови.

Формулюючи завдання уроку, варто співвідносити їх з визначеною метою, ретельно продумувати і конкретизувати їх для кожного його етапу враховуючи ресурсні можливості (рівень підготовленості учнів до сприйняття і засвоєння іноземного мовленнєвого матеріалу, їхній навчальний досвід, технічне забезпечення тощо), що визначає його успішність. Н. М. Сокольникова, розглядаючи цілі й завдання, зазначає, що «мета розкриває загальні розвивальні, виховні та навчальні аспекти уроку; завдання показують, що потрібно для цього зробити»[3].

Окресливши проблему уроку, визначивши його мету і завдання для її досягнення, доцільно зупинитися на виборі навчальних матеріалів, що сприяють реалізації поставлених завдань, тому наступним елементом на етапі моделювання є добір змісту навчання. Основний зміст навчання визначено Програмою елективних курсів з іноземних мов для учнів старшої школи (розроблена науковими співробітниками Відділу навчання іноземних мов Інституту педагогіки НАПН України), що реалізується у посібнику елективного курсу «Завітайте до України». Але під час моделювання уроку, одного посібника недостатньо. Доцільно використовувати додаткові іноземні автентичні джерела інформації (Інтернет-ресурси, художню та публіцистичну літературу, довідники, словники та ін.) і здійснювати добір навчального матеріалу з врахуванням пізнавальних потреб старшокласників. Зазначимо, що під час добору змісту уроку варто виділяти найголовніше, те, що необхідно за своєї кожнотому учневі, пропонуючи матеріал у доступній, зрозумілій формі, такий, що активізує розумову діяльність школярів, враховуючи їхній навчальний досвід і вже сформовані іноземні вміння і навички, надаючи їм можливість робити самостійний вибір запропонованих завдань. Це передбачає формування у старшокласників здібностей до систематичного перегляду варіантів вибору та адекватного прийняття рішень. Наприклад, працюючи з текстом, можна запропонувати учням працювати в мікрогрупах. Група отримує завдання: прочитати текст у посібнику і виконати систе-

му завдань для самостійної роботи. І хоча в групі працюють 5–6 чоловік, у кожного з них є своє завдання. Мета першого учня – логічно оформити основну інформацію, отриману з тексту. Його товариш у цей час – готує систему запитань до цього тексту. Він повинен диференціювати основну і додаткову інформацію з прочитаного. Кількість запитань може відповідати тому, скільки логічних елементів виділяє учень. Третій учасник групи також формулює запитання до тексту, але вже з метою взаємоперевірки. Йому потрібно розробити запитання різного рівня складності: репродуктивні й творчі. Четвертий учень за змістом прочитаного моделює проблемну ситуацію. П'ятий добиває цікаві факти з теми уроку, використовуючи додаткову літературу. Шостий учень готує проєкт домашнього завдання. Вчитель виконує роль консультанта, розподіляє завдання так, щоб кожен з учнів сам обрав собі посильне завдання.

Якщо вибір завдання пов'язаний з внутрішньою мотивацією, у школяра з'являється відповідальність, формуються ключові та предметні компетентності (особистісні, регулятивні, пізнавальні, професійні та комунікативні). Таким чином, добір навчальної інформації з наданням кожному школяреві права вибору є важливим елементом під час структурно-композиційного моделювання уроку і слугує запорукою успішного виконання його завдань.

Реалізація запрограмованого змісту уроку неможлива без використання адекватних методів навчання. Їх вибір залежить від цілей уроку і характеру іноземного навчального матеріалу. Відомо, що кожен метод складається з певних прийомів. Наприклад, метод бесіди складається з: постановки запитань у певній послідовності, активізації всіх учнів у бесіді, корекції відповідей, формулювання висновків, узагальнень, резюме, оцінювання діяльності школярів. Поєднання різних прийомів утворює різні методи навчання. Зазначимо, що одні й ті ж самі прийоми можуть компонувати різні методи навчання. Наприклад, прийом запам'ятовування входить у репродуктивні та проблемно-пошукові методи навчання. Але якщо в першій групі методів вони відіграють вирішальну роль і домінують над усіма іншими прийомами навчання, то в проблемно-пошукових методах вони вже не займають центрального місця, а лише супроводжують процес вирішення проблеми, тобто основна роль відводиться іншим прийомам. Очевидно, що успіх навчання багато в чому залежить від того, які методи і прийоми використовує вчитель, щоб донести до учнів певний зміст уроку і забезпечити формування потрібних компетентностей. А це означає, що вмиле поєднання вербальних, наочних, репродуктивних, індуктивних і дедуктивних методів, а також форм самостійної, індивідуальної та групової роботи дозволяє досягати певних результатів навчання. Отже, уявлення про раціональний вибір і застосування відповідних методів навчання є важливою умовою під час моделювання.

На основі визначених методів і прийомів учитель добиває форми організації навчального процесу, способи контролю й оцінювання засвоєного учнями іноземного матеріалу і співвідносить отриману модель з передбачуваним результатом. Наприклад, можна змодельовати заняття на основі кооперативного навчання або групової роботи, під час якої вчитель лише зазначає тему уроку, розділяє клас на групи, ставить перед учнями проблему та надає їм право вибору презентатора і форму презентації. Змодельоване у такий спосіб заняття є творчим діяльним навчальним процесом, що дає можливість учням самостійно здобувати знання та вдосконалювати вміння і навички іноземного

спілкування у межах теми, дозволяє враховувати індивідуальні особливості старшокласників, їхні можливості в оволодінні практичними вміннями спілкування іноземною мовою, розвиває здібності до самооцінки, рефлексії, підвищує мотивацію школярів до навчання.

Існує ціла низка різноманітних засобів навчання, які останнім часом набули неабиякого поширення та використання на уроках іноземної мови у старшій школі. Серед них – Інтернет-ресурси. Вони виконують такі функції [1]:

- забезпечують актуальну інформацію про країну, мова якої вивчається;
- надають доступ до інформаційних серверів різних освітніх закладів і бібліотек світу; що дає можливість користуватися автентичними матеріалами для організації навчального процесу;
- сприяють організації online проєктів і відеоконференцій;
- відкривають можливості для дистанційного навчання іноземної мови.

Інтернет-ресурси можуть використовуватися з метою: введення їх у зміст заняття; самостійного пошуку учнями тематичної інформації; самостійного вивчення іноземної мови; самопідготовки учнів до заняття тощо.

Сьогодні в Інтернеті є багато міжнародних іншомовних проєктів, які передбачають спільне створення тексту (веб-сторінки чи веб-сайту) іноземною мовою, під час яких учні виконують пізнавальні або практичні завдання (оформлення туристичного буклета про рідне місто чи країну, проведення соціального дослідження чи опитування, написання спільної статті про традиційні свята в країні тощо). Такі проєкти є однаково значущим і цікавим для партнерів з різних країн і сприяють створенню реального іншомовного комунікативного середовища.

До видів діяльності під час уроку, пов'язаних з використанням Інтернет-ресурсів доцільно віднести: інтерпретацію іншомовних текстів на будь-яку тематику; пошук необхідної інформації; висловлення власної думки щодо прочитаного у мережі; спілкування в усній та письмовій формах на різноманітних форумах і сайтах; ведення власної сторінки; публікацію творчих робіт, тематичних текстів: листівок, анкет, біографій, рефератів, доповідей, оголошень, рекламних буклетів тощо. Позитивним чинником у використанні ІТ на уроках під час вивчення елективного курсу з іноземної мови у старшій школі є підвищення мотивації навчання. Для таких занять характерними є самостійність учнів у виборі матеріалу, їхня висока активність і зацікавленість. Використання ІТ дозволяє долучати різні бази даних та енциклопедії; спілкуватися з носіями мови в мережі Інтернет та інше.

Для осмислення моделі уроку варто подивитися на навчальний матеріал з позиції вчителя, що реалізує процес навчання. Це зумовлює необхідність здійснення другого етапу моделювання – проєктування навчальної моделі, доведення її до рівня практичного втілення. На цьому етапі здійснюється адаптація віртуально створеної моделі для певних педагогічних умов, що дає можливість її практичного застосування. Учитель визначає всі умови проведення уроку: обладнання, можливості учнів, мотиви їхньої діяльності та поведінки, інтереси і здібності, рівень навченості, навчальний рівень (стандарт, профільний), вимоги програми, характер навчального матеріалу, його особливості та практичну значущість, час для кожного компонента уроку, прогнозує результати.

Третій етап моделювання уроку є конструювання. На ньому здійснюється подальша деталізація створеної моделі: конкретизуються базові її компоненти – методи, прийоми, технології та засоби навчання, дидактичні матеріали тощо. Цей етап передбачає уточнення дій учасників освітнього процесу на уроці. Відповідно, він складається з трьох послідовних елементів: 1) визначення базових компонентів моделі; 2) виявлення учасників навчального процесу та організація їхньої взаємодії; 3) створення структурно-композиційної моделі, яка включає шість базових компонентів, що визначають діяльність педагога спільно з учнями:

1. *Організаційний* – організація учнів протягом усього уроку.
2. *Проблемно-цільовий* – постановка вчителем проблеми, цілей і завдань, як на весь урок, так і на його окремі етапи; сприйняття учнями мети, планування способів розв'язання поставлених завдань.
3. *Змістовий* – добір навчального матеріалу для вивчення, закріплення, повторення, самостійної роботи тощо.
4. *Технологічний* – вибір технологій, форм, методів і прийомів навчання, оптимальних для учнів, що відповідають їхнім пізнавальним мотивам.
5. *Контрольно-оцінювальний компонент* – оцінювання діяльності учня на уроці з метою: стимулювання його активності та розвитку пізнавального інтересу, схвалення інтелектуальної гідності учня та цінності його точки зору, персонального підходу до вирішення проблем та унікального бачення ситуації, а також індивідуального стилю мислення. Організація оцінки учнями власної навчальної діяльності.
6. *Аналітичний* – організація рефлексії та підведення підсумків уроку, аналіз діяльності учнів, результатів власної діяльності вчителя під час заняття. Пошук шляхів і засобів усунення недоліків. Співвідношення мети навчальної діяльності та її результатів, фіксування ступеня їх відповідності, проєктування подальших навчальних цілей.

Враховуючи кожен етап моделювання, пропонуємо базову структурно-композиційну модель уроку (рис. 1).

Висновки. Презентована нами модель конструювання уроку елективного курсу з іноземної мови не є універсальною. Кожен учитель може створити власну модель, враховуючи комунікативні потреби старшокласників, їхні вікові особливості, інтереси, особистий і навчальний досвід, зміст діяльності на уроках іноземної мови у старших класах, та інші аспекти процесу іншомовного навчання із застосуванням різних методів і технологій. Адже сучасні вимоги до учня передбачають наявності в нього не стільки великого обсягу знань, скільки вміння мислити, захистити свою точку зору, розглядати проблему з різних позицій, дослухатися до співрозмовника, знаходити разом з ним спільне рішення.

Очевидно, що здійснення перерахованих вище вимог неможливо без умінь учнів творчо підійти до поставленої проблеми, вирішення якої передбачено під час побудови моделі, тому ефект впливу структурно-композиційного моделювання повинен відображатися в мотивації старшокласників до вивчення іноземної мови; в активізації іншомовної комунікативної діяльності; у рівні навченості (засвоєнні певного обсягу вмінь і навичок іншомовного спілкування з кожного тематичного блоку); у розвитку творчого (креативного), логічного та критичного мислення; в особистісному зростанні учнів; в умінні працювати в команді, аналізувати, виявляти терпимість до різних точок зору; у здатності конструктивно вирішувати проблеми; в умінні працювати з інформацією; іншими словами – в умінні вчитися.

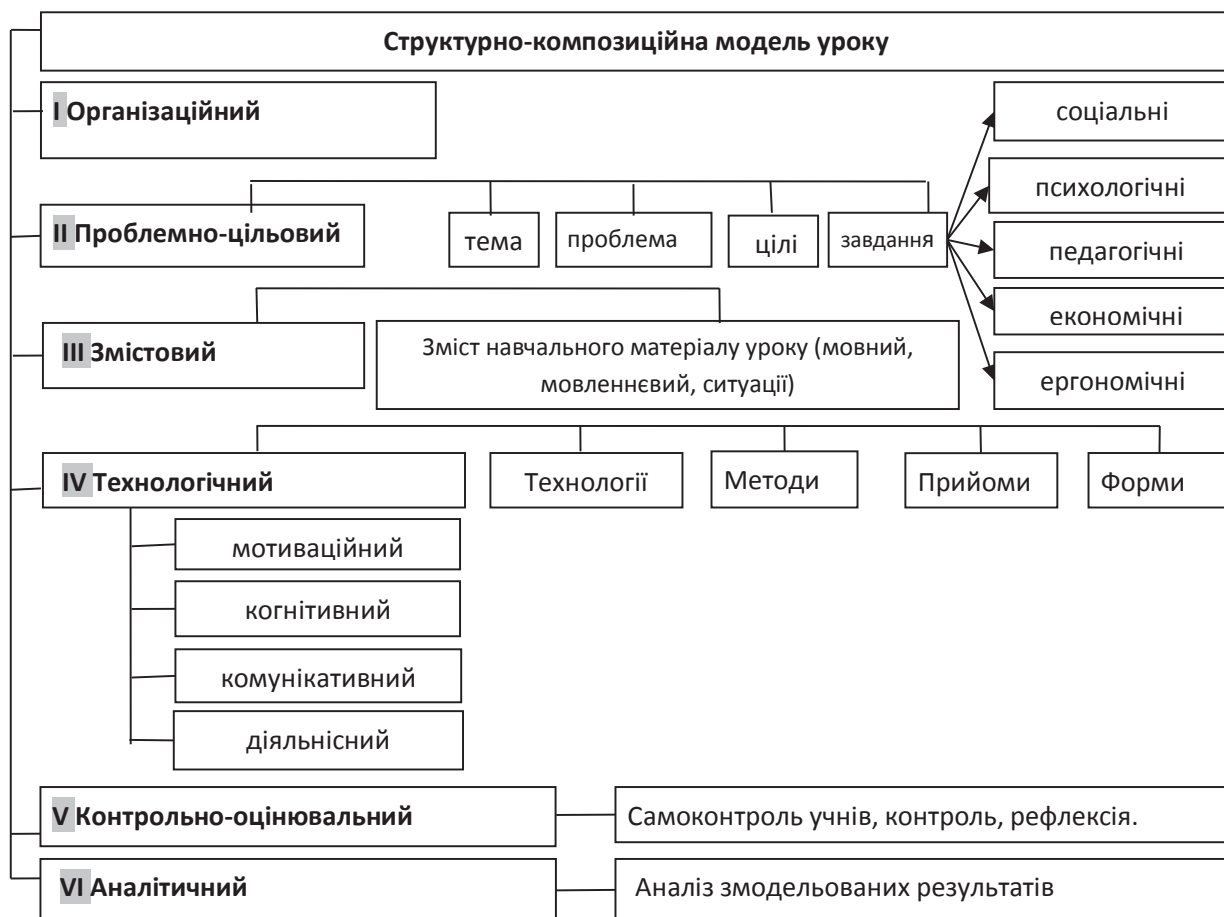

Рис.1. Структурно-композиційна модель уроку.

Література та джерела

1. Застосування інформаційних технологій та мережі Інтернет на уроках іноземних мов [Текст] / Чернів. облдержадмін., Голов. упр. освіти і науки, Чернів. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти; [підгот.: С.М.Куриш та ін.]. - Чернівці ; Вишніця : Черемош, 2011. - 144 с.
2. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник / Кол. авторів під кер. С. Ю.Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 1999. – 320 с.
3. Підласий І.П. Діагностика і прогнозування уроку: навч. посіб. /І.П.Підласий // Діагностика та експертиза педагогічних проектів [Текст]: навчальний посібник / І.П.Підласий; Міжнародний фонд "Відродження". – К.: Україна, 1998. – 346 с. – С.121-177

В статті розглядаються питання моделювання уроку елективного курсу по англійському мові «Прієзжайте на Україну» для учнів старшої школи. Визначаються основні етапи моделювання і дається характеристика їх основних компонентів в контексті реалізації компетентного підходу к обучению иностранному мові в старшій школі. Презентується структурно-композиційна модель уроку, котра містить шість базових елементів конструювання змісту уроку.

Ключові слова: моделювання уроку, структурно-композиційна модель уроку, базові елементи змісту уроку.

The article deals with the problem of lesson design (modelling) for the elective course in English "Welcome to Ukraine" for high-school students. The main stages of lesson design (modelling) are pointed and their main components have been highlighted in the context of competence approach implementation for foreign language education in high school. Structural and compositional lesson model which has six basic elements of foreign lesson content design (modelling): organisation, problematic, content, technological, reflection and analitic are represented and given according to their role place in educational processes. Ways of model introduction and its usage in high school practice have been given. It consists of three consecutive elements: 1) identification of the basic components of the model; 2) identification of members of educational processes – their organization and interaction; 3) the structural and compositional model creation, which includes six basic components that determine the activity of the teacher, together with students. Each stage of lesson design has been illustrated with examples. The represented model of a lesson design for elective course in a foreign language is not universal.

Key words: foreign lesson design, structural and compositional model of the lesson, the basic elements of lesson content.